

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

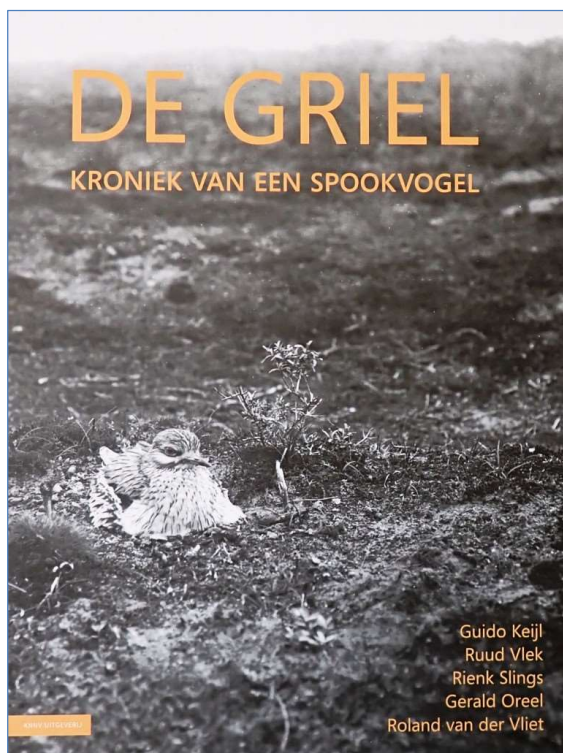
Jan Johan Vlug 2021. **De fuut**. Uitgeverij Atlas Contact Amsterdam/ Antwerpen. 471 pagina's. Prijs € 25.

Met het dikste boek tot nu toe in de bekende Atlas Contactserie heeft Jan Johan Vlug een mooie monografie geschreven over een van onze bekendste watervogels. De omvang wordt niet alleen bepaald door de uitvoerige beschrijvingen van werkelijk alle aspecten van het futenbestaan, maar ook door zijn ruime blik op de gehele futenfamilie wereldwijd. Dat daarbij de Roodhalsfuut veel aandacht krijgt was te verwachten. De auteur is namelijk een internationaal bekende specialist wat deze soort betreft. Zo verscheen van zijn hand in 2018 een speciaal nummer, omvang 320 pagina's, van het blad CORAX, het tijdschrift van de Ornithologischen Arbeitsgemeinschaft für Schleswig Holstein und Hamburg e.V., Kiel, onder de titel "The Red-necked Grebe – a Monograph of a Vociferous Inhabitant of Marshy Lakes". Door herhaaldelijk een vergelijking met het doen en laten van de Roodhalsfuut te maken, krijg je er eigenlijk een monografie van de Roodhalsfuut bijgeleverd. Bij het lezen van "De fuut" kwam ik vooral in de hoofdstukken over de voortplanting zaken tegen die mij niet bekend waren. Tegenwoordig is het heel eenvoudig het nest van een Fuut te bekijken. Op enkele meters afstand kun je zo'n nest zien in een watergang van de wijk

Boechorst in Noordwijk, de Guldemondvaart in Noordwijkerhout of een stadsgracht van Leiden. Daarbij valt op dat het futennest nauwelijks boven het water uitsteekt, wel iets anders dan de hoge nesten van Meerkoeten. De futeneieren komen dan ook regelmatig in contact met water, zeker als er een vaartuig passeert. Bij een 'normaal' vogelei zal het water door de poreuze eischaal dringen, wat een einde maakt aan de ontwikkeling van het embryo. Het ei van een Fuut is wel poreus wat de uitwisseling van gassen met het embryo betreft, maar is waterdicht als het gaat om contact met de vochtige of natte bodem van het nest. Boeiend vond ik ook de paragrafen over de aantalsregulatie. Een Fuut begint te broeden zodra er een ei is gelegd. Merkt de broedende Fuut dat er weinig voedsel is, dan wordt het nest al verlaten zodra er enkele jongen uit het ei zijn gekropen. De andere eieren, ook al staan ze op het punt van uitkomen, worden achter gelaten. Soms wordt zelfs het kleinste jong op het nest achtergelaten. Een andere strategie bij voedselschaarste is de splitsing van het gezin: beide ouders gaan er met één of twee jongen vandoor om zo een groter voedselgebied te kunnen benutten. Interessant zijn ook de passages die over broedkolonies gaan en over het verschil in nestplaatskeuze tussen Fuut en Roodhalsfuut. Deze bijzonderheden zijn deels gebaseerd op eigen onderzoek, maar zijn voor een belangrijk deel ook gebaseerd op grondig onderzoek van anderen zoals Guus van der Poel, Theunis Piersma, Ken Simons (UK) en Rolf Berndt (Schleswig-Holstein). Natuurlijk wordt ingegaan op de opvallende toename als broedvogel in ons land. Van een vrij schaarse broedvogel in de jaren zestig is de Fuut veranderd in een algemene broedvogel waarvan het aantal op 11000 – 16000 paren wordt geschat. Verbetering van de waterkwaliteit gepaard gaande met een groter voedselaanbod zal hier ongetwijfeld mee te maken hebben. Maar ook het in toenemend aantal gaan broeden in stedelijk gebied zal een flinke bijdrage hebben geleverd. Landelijke bekendheid kreeg Jan Johan Vlug in de jaren zeventig toen hij enorme ruiconcentraties ontdekte langs de kust van Gaasterland. Later bleken ook elders in het IJsselmeergebied en in Zeeland veel Futen samen te komen. Het kustwater tussen Hoek van Holland en Den Helder speelde toen nog nauwelijks een rol als overwinteringsgebied. Daar zag je alleen veel Futen als het IJsselmeer dichtvroor. Zulke strenge winters zorgden ook voor veel dode, vermagerde Futen op de stranden. In deze eeuw overwinteren elk jaar enkele tienduizenden Futen langs de Hollandse kust. In Noordwijk zijn we daar ook elk jaar getuige van. Deze Futen drijven in de nacht in noordelijke richting vanwege de zeestroming. In de eerste daglichturen wordt dit vaak gecorrigeerd door soms met honderden tegelijk een stuk zuidwaarts te vliegen. Het levert interessante teluren in de zeetrekhuut op. Dit verschijnsel wordt niet in het boek van Vlug genoemd. Het is daarmee ook het enige punt dat ik aan dit waardevolle boek zou willen toevoegen.

Guido Keijl, Ruud Vlek, Rienk Slings, Gerald Oreel & Roland van der Vliet 2020. **De griel – kroniek van een spookvogel**. KNNV-uitgeverij Zeist. 298 pagina's. Prijs € 27,95.

Het Noordwijkse duingebied neemt een bijzondere plaats in als het over de Griel in Nederland gaat. Het eerst bekende broedgeval in ons land werd vastgesteld in 1849 door A.H. Verster van Wulverhorst, in die tijd 'houtvester en inspecteur van de jacht en de visserij in Zuid-Holland' en woonachtig in Noordwijk. Het laatst bekende broedgeval in Nederland vond plaats in 1957 in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Ruim 40 jaar na dit broedgeval tekende Willem Baalbergen uit de mond van Kees van der Luit op dat er in dat jaar twee nesten in de Haasvelderduinen waren. Niet alleen ontdekte Abraham Verster het eerste broedgeval in ons land, ook was hij de eerste die een veldwaarneming beschreef. Zo noemt hij de waarneming in oktober 1835 van een groep van zeven Grielen in zijn jachtgebied ten noorden van Noordwijk. Eén van deze Grielen overleefde deze kennismaking niet. Aan het boek over de Griel is jarenlang gewerkt. Als ware detectives hebben de auteurs gespeurd naar materiaal in oude collecties (opgezette vogels, eieren en foto's) en naar mededelingen in historische boekwerken en tijdschriften. Het resultaat van hun zoekwerk is neergelegd in een interessante reconstructie van het 'opgaan, zinken en verblinken' van de Nederlandse grielenpopulatie. Zo zijn de auteurs van mening dat de Hollandse duinen voor 1860 helemaal niet zo geschikt waren als broedgebied voor Grielen. Grote delen van de duinen waren vochtig en stonden in de wintermaanden onder water. Naast vochtige valleien waren er gedeelten met stuifzand en dicht struweel. Pas door helm te planten en door de aanleg van boerenbedrijfjes ontstonden overgangen in het duinlandschap die volgens de auteurs Grielen tot broeden

hebben verleid. Daarbij moet gedacht worden aan half begroeide bodems in de buurt van kleine bosjes. Latere beschrijvingen van de broedplaatsen noemen ook regelmatig takken die waren neergelegd om de verstuiving te beteugelen. Op menige nestfoto zijn inderdaad stukken met ingeplante helm en neergelegde takken te zien. Het boek is opgedragen aan Jan P. Strijbos (1891 – 1983) die als natuurfotograaf en filmer een grote belangstelling voor de Griel toonde. Zijn foto's en aantekeningen maakten het mede mogelijk een goed beeld te vormen van het leven van de Griel in de AW-duinen. Uitvoerig gaan de auteurs in op mogelijke oorzaken voor het verdwijnen van de kleine grielenpopulatie (maximaal 35 paren in de jaren dertig van de vorige eeuw). Daarbij passerden ook nestfotografie en het verzamelen van eieren. Deze activiteiten zijn zeker nadelig geweest al ligt de hoofdoorzaak in zaken als toenemende recreatie en verandering van het landschap.

Natuurlijk komt ook de vraag aan de orde of de Griel ooit nog in ons land zou kunnen gaan broeden. In de eerste jaren na 1957, het jaar van de laatste broedgevallen, werd de Griel nog enkele keren gehoord in de duinen rond de Langevelderslag. Grielen houden zich overdag gedeisd en worden pas in de schemering actief. Hierbij laten ze af en toe een luide, nogal schorre roep horen. Vandaar de naam 'spookvogel' in de ondertitel. Maar terugkeer in de duinen kan vrijwel worden uitgesloten. Toch zijn niet al te ver van ons land broedende Grielen te vinden. In het noorden van Frankrijk en het oosten van Engeland broedt de Griel op akkers met veel stenen. Alleen op schaars begroeide velden met laagblijvende gewassen zijn daar broedende Grielen te vinden. Evenals een Kievit wil ook de Griel goed uitzicht over zijn omgeving hebben. De velden met intensieve akkerbouw in ons land zijn daarom volstrekt ongeschikt. Alleen bij grootschalige braaklegging is er misschien een kans dat een grielenpaartje een poging zal doen. Maar wie weet, ook de broedgevallen van de Morinelplevier in de jaren zestig had niemand verwacht. De schrijvers van dit boek verdienen een groot compliment voor hun inzet en toewijding voor het produceren van dit bijzondere vogelboek over een soort die niet meer in ons land broedt. Het geeft verder een goed beeld van de ornithologie in vroeger tijd en de veranderingen van het duinlandschap vanaf het midden van de negentiende eeuw.

Alerte Griel op het nest, gefotografeerd door Francois Haverschmidt op 5 mei 1938 in de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Vogelenzang.

